

A „másik” Erdődy-gyűjtemény

*Migazzi Kristóf váci püspök és bécsi érsek képtára Galgócon**

I.

Bevezető

Jó pár évvel ezelőtt Kanadából keresett meg egy fiatal egyetemista lány, aki a montréalai Musée des Beaux-Arts Jan de Beernek tulajdonított triptichonjáról (1. kép)¹ írta a szakdolgozatát.² A múzeum az 1970-es években magángyűjteményből vette meg a művet, és akkori tulajdonosának állítása szerint az oltár Magyarországról, az Erdődy grófok tulajdonából származott: családja egy svájci árverésen jutott hozzá még az 1930-as években. A triptichon (ismeretlen, antwerpeni mester műveként) valóban szerepelt a Galerie Fischer Luzern egyik 1937-es zürichi árverésén, amelynek katalógusában a tárgy provenienciájaként a galgóci (Hlohovec, Szlovákia) Erdődy-kastélyt tüntették fel, ám az oltár eredetéről ennél pontosabbat a múzeum nem tudott.³ A szakdolgozó engem, mint a galgóci Erdődy-kastély gyűjteményeiről szóló

monográfia⁴ szerzőjét, arra kért, erősítsem meg a mű származását.

A triptichonnal korábbi kutatásaim során nem találkoztam, így eléggé biztos voltam abban, hogy valamiféle tévedésről lehet szó. A galgóci kastély gyűjteményeit, berendezési tárgyait jól ismerem: a 18. század közepétől vannak róluk inventáriumok, hasonló mű egyikben sem fordul elő. Nem említették a 19. században a kastélyban megfordult utazók,⁵ sem a kastély műtárgyállományát az ezredforduló tájékán felmérő szakértők.⁶ Nem ismerhető fel az ott készült 20. század eleji fényképfelvételeken sem.⁷ Önkéntelenül is adódott, hogy a (monyorókeréki) Erdődy családot talán összetévesztették az „erdődi” előnevet viselő Pálffyakkal, ami külföldi szerzőkkel esetenként megtörténik. Annál is inkább, mert a Pálffy családnak jelentős és ismert műgyűjteménye volt egy másik felvidéki kastély-

* Galavics Géza a bevezetőben leírt váratlan felfedezéstől kezdve figyelemmel kísérte a kutatást, utolsó levélváltásunk során is e tanulmány megírására biztatott. Az elkészült munkát az ő emlékének ajánlom. A tanulmány létrejöttét az NKFIH K 129362 sz. kutatási projekt támogatta.

1 Jan de Beer: *Pásztorok imádása*, triptichon, a szárnyakon *Angyali üdvözlés és Menekülés Egyiptomba* jelenetekkel. Olaj, fa. 90 × 31,5 cm (baloldalt), 88,4 × 70,2 cm (középső tábla), 90,1 × 30,9 cm (jobb-oldalt). Montréal, Musée des Beaux-Arts, ltsz. 1975.13.

2 Marie-Pier Auger levele, kelt: 2015. december 27. Dolgozata azóta elkészült: Marie-Pier AUGER: *Le triptyque oublié de Jan de Beer au Musée des beaux-arts de Montréal*. Mémoire de maîtrise. Montréal, Université de Montréal, 2016.

3 *Grosse Auktion in Zürich. Nachlaß S., Luzern; Mobiliar aus Tessiner und Berner Patrizierbesitz, Miniaturen-Sammlung Goldschmidt, Wien (II. Teil); Waffen aus österreichischem Privatbesitz; Schweiz, Museums- und diverser Besitz. Auktion in Zürich: 2., 3., 4. und 5. Juni 1937 im Zunfthaus zur Meise*. Zürich, Galerie Fischer, 1937. 134. no. 2154. „Antwerpener Meister, um 1510. Triptychon. Im Mittelbild des Altars die Anbetung des Kindes. Vorhof eines Palastes: drei anbetende Engel knien vor dem am Boden liegenden Kind; links die Madonna in blauem, goldgesäumtem Mantel, währenddem von rechts die Hirten nahen. Von

oben schweben Engel hernieder, rechts Ausblick auf Burg. Auf dem linken Flügel Darstellung der Verkündigung, auf dem rechten die Flucht nach Ägypten. Öl auf Holz. 90,5 × 72 cm, Flügel 92 × 33 cm. Aus der Sammlung Erdődy, Schloß Galgoz, stammend. Abbildung Tafel XX.”

4 BUBRYÁK Orsolya: *Családtörténet és reprezentáció. A galgóci Erdődy-várkastély gyűjteményei*. Budapest, MTA BTK Művészettörténeti Intézet, 2013 (a továbbiakban BUBRYÁK 2013a).

5 A teljesség igénye nélkül: Aloys Freiherrn von MEDNYÁNSKY: *Male-rische Reise auf dem Waagflusse in Ungern*. Pest, Hartleben, 1826. 107–108; Joseph Adalbert KRICKEL: *Wanderung von Wien über Pressburg und Tyrnau in die Bergstädte Schemnitz, Kremnitz und [...] das Waagthal*. Wien, Druck Adolph, 1931. 87–88; LOVCSÁNYI Gyula: *A Vág és vidéke. Topographiai leírás, egyszersmind kalauz a Vág-völgyben utazók, fürdővendégek stb. számára*. Budapest, Szerzői kiadás, 1881. 153.

6 A millenniumi kiállítás előkészítése során szakemberek keresték fel a jelentősebb főnemesei kastélyokat, és felmérték az ott található műtárgyállományt. Galgócon Szendrei János járt. A gyűjtőíveket ld. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Fol. Hung. 1181/6.

7 Balogh Rudolf Galgócon készített fotóit közölte: MARKÓ Miklós: *A galgóci vár és múlkincsei. Vasárnapi Ujság*, 59. 1912. január 7. 1. sz. 1–2.

1. Jan de Beer: *Angyali Üdvözlés, Pásztorok imádása, Menekülés Egyiptomba*, triptichon, 1510–1530 körül
Montréal, Musée des Beaux-Arts Montréal, inv. 1975.13.

2a–b. Fényképek Jan de Beer triptichonjáról Erdődy Vilmos hagyatékában

ban, a Galgóctól nem messze fekvő Bajmócon (Bojnice, Szlovákia).⁸ Gyanakvásra adott viszont okot, hogy az aukciós katalógus származási helyként kifejezetten a galgóci kastélyt említette, márpedig az soha nem volt a Pálffy család tulajdonában. Ráadásul, a korabeli árverési katalógusokat lapozgatva észrevettem, hogy a Galerie Fischer Luzern egy másik aukción egy *Vizitációt* ábrázoló művet (3. kép) is elárverezett ugyanezzel a provenienciával.⁹ Ez a kép szintén nem bukkant fel korábbi kutatásaim során.

Miután a kíváncsiság felülkerekedett a kutatói hübriszen, úgy döntöttem, megpróbálok segíteni a szakdolgozónak, és nyomába eredek az oltárnak. Írtam egy levelet az utolsó galgóci tulajdonos, Erdődy Vilmos (1887–1959) örökösének, elképzelhetőnek tartja-e, hogy a múlt század harmincas éveiben ezek a műtárgyak a családja tulajdonában voltak. Biztosra vettem, hogy „nem” lesz a válasz, így nagyon meglepődtem, amikor pár héttel később megjött a levele, a csatolmányban az oltárról készült fotókkal (2a–b. kép). Átnézve ugyanis Erdődy Vilmos hagyatékát, előkerült egy 1934. december 5-én kelt, szóbeli megállapodást rögzítő jegyzőkönyv (*Gedächtnisprotokoll*), amely szerint Erdődy különféle festményeket adott el, illetve adott át Theodor Fischernek, a Galerie Fischer Luzern tulajdonosának. Ebben nemcsak a szóban forgó oltár és a már említett *Vizitáció*-kép, hanem még sok más műtárgy is említve volt, és tartozott hozzá tizenhat fekete-fehér fénykép is, melyek közül egy a triptichon középső részét, egy pedig a két oldalsó táblát ábrázolta.

Erdődy Vilmos hagyatéka

A fotók és az iratmásolatok segítségével jól rekonstruálhatók az adásvétel körülményei. A svájci műkereskedő egyes műveket megvásárolt, másokat pedig bizományba vett át Erdődy Vilmostól, ezekről két külön lista készült (ld. *Függelék 1*). Az első listában szereplő öt művet 22 000 svájci frank (akkori árfolyamon 38 060 osztrák Schilling) értékben Fischer azonnal megvásárolta. A második listában szereplő kilenc tárgy értékét összesen 48 000 svájci frankra becsülte, ezeket a kereskedő bizományba vette át, és vállalta, hogy amennyiben

3. *Vizitáció*, 1380-as évek
 Árverés: Galerie Fischer, Luzern, 1937. augusztus 30.
 Collection R. Paris [...]. Luzern, Galerie Fischer, 1937. Taf. 36

azokat nem tudná eladni, egy éven belül visszajuttatja Erdődynek. Ez utóbbiakért egyúttal letétbe helyezett a grófnál 10 000 svájci frankot, és kötelezettséget vállalt arra, hogy ebben az értékben mindenképp vásárol a bizományos darabok közül. Bár a szerződés Bécsben kelt, a szövegből egyértelműen kiderül, hogy a szóban forgó művek mind Galgócon voltak, és Fischer előzetesen megtekintette őket. A kereskedő a vételáron túl saját költségén vállalta a művek elszállítását, vámkezelését és restaurálását is.

Fischer az első listában szereplő öt mű mindegyikét eladta: A „háromrészes oltárt”, azaz a triptichont és az arany háttérű *Vizitáció*-képet, mint volt róla szó, Svájcban, két különböző árverésen, 1937-ben. A listában „harcosként” leírt három mű, amelyek az archív

8 Korábbi szakirodalommal: Ingrid ČIULISOVÁ: Art Collecting of the Central-European Aristocracy in the Nineteenth Century. The Case of Count Pálffy. *Journal of the History of Collections*, 18. 2006. 2. 201–209; HORVÁTH Hilda: *Gróf Pálffy János műgyűjteménye*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 39–47.

9 *Collection R. Paris, Nachlass eines Wiener Arztes. Gemälde. Auktion*

in Luzern, Galerie Fischer, im Hotel National. Luzern, Galerie Fischer, 1937. 102. no. 1602. „Meister um 1380. Die Heimsuchung. Maria und Elisabeth halten sich eng umschlungen vor der Goldenen Pforte. Gemusterter Goldgrund. Ausserst qualitativ volles Primitiv von seltener Feinheit und Innigkeit der Darstellung. Holz. Deutsch, 1380. Stammt aus der Sammlung Graf Erdödy. 53 × 43 cm. Siehe Abb. Tafel 36.”

4a–c. Fényképek Bernhard Strigel *Alvó katonáiról* Erdődy Vilmos hagyatékában

5a–c. Bernhard Strigel: *Alvó katonák*, 1521–1522 körül
München, Bayerische Staatsgemäldesammlungen, Alte Pinakothek, ltsz. 10066, 10067, 10068

fotók (4a–c. kép) alapján egyértelműen azonosíthatóak Bernhard Strigel feltételezhetően a memmingeni Szent Sír-építményhez készített, Krisztus sírját őrző, alvó katonáinak három darabjával (5a–c. kép),¹⁰ nem is került műtárgypiacra: még 1935-ben, nem sokkal azután, hogy megvette őket Erdődytól, Fischer – meglehetősen haszonnal – elcserélte a müncheni Alte Pinakothekkel két németalföldi festményre.¹¹

A megállapodás pár hónappal későbbi módosításából (*Függelék 2*) kiderül, hogy a „bizományi” lista kilenc tétele közül két festményt Fischer végül el sem vitt Galgócról, és a határidő lejártával is csak kettőt vásárolt meg az előzetesen kikötött 10 000 svájci frank értékben. A többi képet 1935 végén Luzernben visszaadta Erdődynek. A megvásárolt művek az „arany háttérű”, Fischer által a Dunai iskola körébe sorolt *Jézus születése és Bemutatás*

¹⁰ München, Bayerische Staatsgemäldesammlungen, Alte Pinakothek, ltsz. 10066, 10067, 10068.

¹¹ München, Bayerische Staatsgemäldesammlungen, Archiv der Alten Pinakothek (a továbbiakban BStB AAP), Akten der Direktion, Fach 23/1. 1933–1935. no. 640. A három Strigel-képért cserébe 30 000 svájci frank (24 000 birodalmi márka) értékben adott át festményt a múzeum (Frans van Mieris, illetve id. Jan Brueghel

egy-egy művét) Fischernek. Az Erdődy-provenienciát a műtárgycserét főigazgatóként lebonyolító Ernst Buchner 1944-ben megjelent tanulmányában még említette (Ernst BUCHNER: Zum späten Malwerk Bernhard Strigels. *Pantheon*, 17. 1944. 3. 49), de a későbbi múzeumi kiadványokban már csak mint „vétel/cseré svájci műkereskedelemből” szerepeltek, így a Strigel-képek magyarországi származása elsikkadt.

6a–d. Szárnyasoltár tábláiról készült fényképek Erdődy Vilmos hagyatékában

7a–d. Bécsi mester (Szent András-oltár mesterének köre): Szárnyasoltár darabjai: Jézus születése / Ostorozás; Bemutatás a templomban / Keresztvitel, 1430–1440 körül
Bécs, Wien Museum, ltsz. 186411/1–2 és 186412/1–2

a templomban képek voltak (6a–d. kép). A fotók alapján mindkettő azonosítható a Wien Museum gyűjteményében (7a–d. kép).¹² Egy egykori szárnyasoltár mozgósárnyának két, mindkét oldalán festett táblájáról van szó, a külső oldalukon *Krisztus ostorozása*, illetve a *Keresztvitel* jelenete volt látható.¹³ Ez utóbbiakról Fischer jegyzéke nem tett említést, de a fényképünk szintén megtalálható a hagyatékban.

Az iratokhoz csatolt fényképek megörökítették olyan táblaképeket is, amelyek Fischer jegyzékeiben nem szerepeltek, de nagy valószínűséggel ugyanennek

a szárnyasoltárnak a darabjai voltak. Az egyik oldalukon női és férfi szentek, a másikon Passió-jelenetek: a *Keresztrefeszítés* és a *Feltámadás* voltak (8a–d. kép). Ezek is azonosíthatóak: ma a pozsonyi Szlovák Nemzeti Galéria tulajdonában vannak (9a–d. kép).¹⁴ A fotók alapján a táblák az 1930-as években már lényegesen rosszabb állapotban voltak, mint a korábban említett *Jézus születése* és a *Bemutatás a templomban*, talán ezért nem érdeklődött irántuk a svájci műkereskedő. Nincs nyoma annak sem, hogy tulajdonosuk később megpróbálta volna eladni őket, így a kastélyban maradtak egészen 1945-ig.

¹² Bécs, Wien Museum, ltsz. 186411/1–2 és 186412/1–2.

¹³ A táblákról a tanulmány tervezett folytatásában részletesebben is lesz szó, újabb szakirodalmukból tájékozódásképp, a teljesség igénye nélkül: Maria THEISEN: *Die Tafeln mit Szenen aus der Kindheit und Passion Christi des Historischen Museums der Stadt Wien: Problem der*

Nachfolge des Meisters der St. Lambrecht Votivtafel. Wien, Universität, 1990; Jörg OBERHAIDACHER: *Die Wiener Tafelmalerei der Gotik um 1400: Werkgruppen – Maler – Stile*. Wien [u. a.], Böhlau, 2012. 292–295. 394–395.

¹⁴ Pozsony, Slovenská národná galéria, ltsz. O 6711/1–2 és O 6712/1–2.

8a–d. Szárnyasoltár tábláiról készült fényképek Erdődy Vilmos hagyatékában

9a–d. Bécsi mester (Szent András-oltár mesterének köre): Szárnyasoltár darabjai: *Szent Borbála és Szent Orsolya / Keresztrefeszítés; Keresztelő Szent János és püspökszent / Feltámadás*, 1430–1440 körül
Pozsony, Slovenská národná galéria, ltsz. O 6711/1–2 és O 6712/1–2. (https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_6711;6712)

1945 januárjában Erdődy Vilmos a front közeledte miatt megkezdte a galgóci kastély műtárgyainak, könyvtárának és levéltárának külföldre menekítését. Az ehhez szükséges kiviteli engedélyt január 20-án kapta meg az Oktatási és Művelődésügyi Minisztérium műemlékvédelmi osztályától.¹⁵ Az evakuálás még csak részben zajlott le, amikor a Szlovák Nemzeti Tanács 1945. február 27-én kelt 4/1945 sz. rendelete alapján a kastélyt 1945 márciusában államosították.¹⁶

Erdődy már nem térhetett vissza hátrahagyott javaiért, a kastélyban maradt ingóságok menekítéséről a továbbiakban az erre kijelölt állami hivatal gondoskodott, amely több lépcsőben szállította el a front átvonulta után katonai kórházzá alakított épületből a műtárgyakat, iratokat és könyveket.¹⁷ Ezeket először még helyben, a galgóci ferences kolostor ebédlőjében, illetve a Szent Mihály-plébániatemplomban deponálták, ott készültek róluk a jegyzékek is, és innen kerül-

¹⁵ Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, fond Pamiatkové orgány na Slovensku 1919–1951 (a továbbiakban APÚSR, PO), šk. 36. no. 15.110/45.

¹⁶ A rendelet, valamint annak március 10-én kelt végrehajtása kimondta a német és magyar lakosság jogfosztását, vagyonuk államosítását, amely még az amúgy csehszlovák állampolgársággal rendelkező nagybirtokosok 50 hektár feletti mezőgazdasági vagyonát is érintette. *Jogfosztó jogszabályok Csehszlovákiában 1944–1949.*

Elnöki dekrétumok, törvények, rendeletek, szerződések. Szerk. SZARKA László. Komárom, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet–Kecskés László Társaság, 2005. 263.

¹⁷ A galgóci kastély kiürítéséről, a tárgyak további sorsáról ld. BUBRYÁK Orsolya: A primás „házi oltára”. Esettanulmány a magyar műgyűjtemények II. világháború utáni szóródásáról. In: *Als ich can. Tanulmányok Urbach Zsuzsa 80. születésnapjára.* Szerk. GAYLHOFFER-KOVÁCS Gábor–SZÉKELY Miklós. Budapest, CentrArt Egyesület, 2013. 218–222.

10a–b. Melchior Feselen (?): *Szent Gergely és Imádkozó apácák*, 1515
Predellaképek. Regensburg, Historisches Museum Stadt Regensburg, ltsz. Mü. Nr. 7648 és 7666

tek tovább különféle múzeumi raktárakba, többnyire Pozsonyba, Bajmócra és Vöröskőre (Červený Kameň, Szlovákia).¹⁸

A szóban forgó gótikus szárnyképek azonban nem voltak az elszállított művek közt, azok – úgy tűnik – a plébániatemplomban felejtődtek. Rossz állapotuk miatt a galgóci plébános selejtezte le őket 1957-ben, ekkor kerültek a Szlovák Nemzeti Múzeum bajmóci múzeumába, ahol 1964–1965 folyamán restaurálták őket, majd 1995-ben átvette őket a pozsonyi Nemzeti Galéria. A műveket először publikáló Alžbeta Güntherová-Mayerová (1970) feltételelesen a kastélyból származtatta a táblákat: részben a galgóci sekrestyés szóbeli közlése alapján, aki még emlékezett rá, hogy azok 1945-ben a grófi kastélyból kerültek a

plébániatemplomba, részben pedig azért, mert a háború előtt egy kiállítás előkészítése során ő maga is megfordult a templomban, és akkor még nem látta ott a szárnyképeket.¹⁹ Írott forrást azonban nem tudott fellelni a darabok származásáról, ezért a szakirodalomban időnként nem az Erdődy-kastélyt, hanem – mint legkorábbi dokumentált őrzési hely – a galgóci plébániatemplomot találjuk provenienciaként.²⁰ A szakmai közvélemény mindazonáltal, úgy tűnik, elfogadta a darabok kastélybeli származását. Azzal a kérdéssel azonban, vajon oda hogyan kerültek, csak nagyon kevesen foglalkoztak. Eddig két eltérő feltételezés látott napvilágot: az egyik szerint a szárnyképeket a 18. század közepén, Erdődy György gróf idején (és talán Pozsonyból) vitték Galgócra,²¹

18 A vonatkozó iratanyagot ld. APŰSR, PO, šk. 36. Hlohovec.

19 Alžbeta GÜNTHEROVÁ-MAYEROVÁ: Neznáme gotické tabuľové maľby z Hlohovca. In: *Po stopách výtvarnej minulosti Slovenska. Výber z diela Alžbety Güntherovej-Mayerovej*. Bratislava, Pallas, 1995. 67. A tanulmány eredeti közlése: Alžbeta GÜNTHEROVÁ-MAYEROVÁ: Neznáme gotické tabuľové maľby z Hlohovca. *Horná Nitra*, 5. 59–85. A szárnyképekről ld. még: Ján BAKOŠ: Príspevok k problematike vzťahov rakúskeho a slovenského tabuľového maliarstva v druhej štvrtine 15. storočia. *Ars*, 16. 1982. 57–72. Valamint a következő jegyzetben említett szakirodalom.

20 Például: *Gotika*. (Dejiny slovenského výtvarného umenia, 3.) Red. Dušan BURAN a kollektív. Bratislava, SNG, 2003. 699. Kat. 4.20 (Milena

BARTLOVÁ); *Sigismundus Rex et Imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437*. Szerk. TAKÁCS Imre et al. Budapest–Luxemburg, Philipp von Zabern, 2006. Kat. 7.44 (Ivan GERÁT).

21 POSZLER Györgyi: Táblaképfestészet a Zsigmond-kori Magyarországon. In: *Sigismundus Rex et Imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában 1387–1437*. Szerk. TAKÁCS Imre et al. Budapest–Luxemburg, Philipp von Zabern, 2006. 527. 20. j.; *Slovenská národná galéria: 111 diel zo zbierok / Slovak National Gallery: 111 Works of Art*. Red. Dušan BURAN–Katarína MÜLLEROVÁ. Bratislava, SNG, 2008. 50–51. Kat. 4 (Dušan BURAN); *Wien 1450 – der Meister von Schloss Lichtenstein und seine Zeit*. Hg. von Agnes HUSSELEIN-ARCO–Veronika PIRKER-AURENHAMMER. Wien, Belvedere, 2013. Kat. 26/1–2 (Dušan BURAN).

a másik szerint 19. századi műkereskedelemből származnak, és Bécsből kerülhettek oda.²²

A „bizományi” lista azon tételei, amelyeket Fischer nem vásárolt meg, visszakérültek Luzernből Galgócra. Erdődy Vilmos 1939 áprilisában újra megpróbálta őket eladni (*Függelék* 3). Mivel felfedezte, hogy a Strigel-képeket a müncheni Alte Pinakothek vásárolta meg, közvetlenül a múzeum főigazgatójához, Ernst Buchnerhez fordult ajánlatával. A vételre kínált képek közt volt az id. Lucas Cranachnak tulajdonított *Szent Katalin lefejezése*, feltételezhetően a közismert Cranach-kompozíció egy korabeli másolata, a *Szent Gergely miséje* oltárkép és a (hozzá tartozó?) két predellakép, a dalmátnak mondott *Trónoló Madonna*, a Dürer metszete után készült *Bemutatás a templomban*, valamint a meg nem határozott témájú, Szentírásból vett jelenet. A múzeum kizárólag a predellaképek iránt mutatott érdeklődést, erről hosszabban leveleztek is Erdődy Vilmostal, de végül anyagi okokból visszaléptek a vásárlástól.²³

A Fischer-féle bizományi lista első tételeként említett *Szent Katalin lefejezése* című képről az Erdődy-hagyatékban nem maradt fenn fénykép, így pusztán a lista alapján egyelőre nem tűnik azonosíthatónak. Ugyanez mondható a negyedik tételként leírt *Szent Gergely miséje* oltárképről, valamint az utolsóként említett, pontosan nem definiált témájú, Szentírásból vett jelenetet ábrázoló festményről. (A jegyzék tanúsága szerint ez utóbbiról a tervezett eladás idején sem készült fénykép.)

A második tételben leírt két predellaképről sem maradtak fotók Erdődy Vilmosnál, de a leírás alapján, valamint annak köszönhetően, hogy a jegyzék említette, hogy az egyik darabon az 1515-ös dátum olvasható, mégis meg lehetett találni: jelenleg Melchior Feselennek attribúálják, és a német kormány letéteként a Regensburgi Történeti Múzeum őrzi (*10a–b. kép*).²⁴ Az ötödik tétel akkoriban dalmátnak mondott, ma már inkább augsburgi műhelyből származtatott *Trónoló Madonna Szent Borbálával, Remete Szent Antallal és donátorral* című képe (*11. kép*) és a Dürer-metszet után készült, 1519-es évszámmal jelzett *Bemutatás a templomban* (valamint ez utóbbi kép hátoldalán Szent Otília) (*12a–b. kép*) szintén

azonosíthatóak: Galgóc államosítása után 1950-ben, illetve 1953-ban mindkettő a pozsonyi Nemzeti Galéria tulajdonába került.²⁵

Végigolvasva az említett dokumentációt, két dologban voltam egészen biztos: az egyik, hogy ezek a tárgyak valóban, minden kétséget kizáróan a galgóci Erdődy-kastélyból származtak el, a másik, hogy a történeti Erdődy-gyűjteményhez semmi közük nincs. Egy-két festményről még elképzelhető lett volna, hogy ne legyen nyoma a forrásokban, de ennyi kép nem maradhatott volna észrevétlen. A kérdés tehát az, mikor és honnan kerültek Galgócra.

Migazzi-örökség?

A galgóci inventáriumok a 18. század közepétől, a hitbizományt alapító Erdődy György halálától (1759) állnak rendelkezésre, és 1824-ig, a galgóci Erdődy-ág kihalásáig a berendezés változása jól nyomon követhető az összeírásokban.²⁶ Erdődy József kancellár (1754–1824) halálával a birtokot papíron egy meglehetősen távoli rokona, Erdődy Károly (1770–1833) örökölte meg, ő azonban a kastélyt nem vehette birtokba, mivel arra Erdődy József fiatal özvegyének haszonélvezeti joga volt. Mire erről az özvegy 1855-ben lemondott, Károly már nem volt az élők sorában, és fia, Erdődy Kajetán (1795–1856) sem élvezhette sokáig e javakat, mivel egy évre rá ő is elhunyt. Kajetán fia, Erdődy Ferenc Xavér (1830–1906) tekinthető tehát Galgóc tényleges örökösének, ám ő sem választotta a kastélyt állandó lakhelyéül.²⁷ Galgóc csak az 1880-as években kapott új lakókat: Erdődy Imre (1854–1925) és felesége, Migazzi Irma (1854–1923) személyében, akik 1881-ben kötötték házasságot. Ezután kezdődött a kastély felújítása, berendezésének modernizálása. Nehezen képzelhető el tehát, hogy az Erdődy József halálát követő évtizedekben, legalábbis az 1880-as évekig, egy ismeretlen eredetű műgyűjtemény idekerült volna.

1912-ben Markó Miklós a *Vasárnapi Ujság*ban tett közlé egy fényképsorozatot, amely a kastély reprezentatív tereit (a kápolnát, a fejedelmi lakosztályt, a fogadó-

22 *Gotické umenie z bratislavských zbierok. Mestské múzeum v Bratislave, Slovenská národná galéria v Bratislave*. Red. Anton C. GLATZ. Bratislava, SNG, 1999. 33.

23 BStB AAP, Akten der Direktion, Fach 23/1. 1939–1940. no. 1081, 1341, 1497.

24 Historisches Museum Stadt Regensburg, Itsz. Mü. Nr. 7648 és 7666. A darabok provenienciájáról a tanulmány második részében részletesen is lesz szó.

25 Pozsony, Slovenská národná galéria, Itsz. O 335 és O 1807/a–b. Anton C. GLATZ: *Gotické umenie v zbierkach Slovenskej národnej*

Galérie. Bratislava, SNG, 1983. no. 87, 186–187; no. 82, 175–177.

26 Pozsony, Slovenský národný archív, Ústredný archív rodu Erdődy, lad. 82, fasc. 5, no. 1. (1760); Bécs, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienarchiv Erdődy (a továbbiakban ÖStA, HHStA, FAE), lad. 82, fasc. 4, no. 4. (1769); Uo. no. 17, 23, 24 (egyes helyiségek, 1789); Uo. fasc. 5, no. 2 (1808).

27 1856-ban vették birtokba a kastélyt, ld. Helene ERDÖDY: *Fast hundert Jahre Lebenserinnerungen (1831–1925)*. Zürich–Leipzig–Wien, Amalthea Verlag, 1929. 108.

termeket, a könyvtárszobát stb.) mutatta be.²⁸ Az általunk keresett műalkotások egyike sem látható rajtuk. Ez alapján azt kell feltételeznünk, hogy ez a sok 15–16. századi, jellemzően egyházi rendeltetésű mű ennél is később, csak 1912 után került az épületbe. A trianoni békeszerződést követően a főnemesek a Felvidékről már inkább menekítették a műtárgyaikat, az Erdődyek már 1919-ben Budapestre szállították Galgócról értékes ötvösműveiket és Mátyás király trónkártyáját.²⁹ Az előbbieket 1930-ban az Ernst Múzeumban elárverezték,³⁰ az utóbbit – valószínűleg a nagy összegű örökösödési illeték elengedése fejében – átengedték a Magyar Nemzeti Múzeumnak.³¹ Az sem valószínű, hogy ekkoriban értékes műgyűjteményt vittek volna oda.

Mindenek következtében az időablak igencsak leszűkült: a táblaképek legvalószínűbben 1912 és 1919 között kerültek Galgórcra. Míg az ekkor regnáló Erdődy Imre sem műpártolóként, sem műgyűjtőként nem vált ismertté, a feleségéről, Migazzi Irmáról sejtethető, hogy szülei – Migazzi Vilmos és Marczibányi Antónia – révén két jelentős műgyűjtő, Migazzi Kristóf érsek, illetve Marczibányi István hagyatékából részesült.

A festői ambíciókkal bíró grófnő az 1880-as években tevékenyen részt vett a kastély felújításában,³² és már eddig is nyilvánvaló volt, hogy a berendezés és egyes gyűjteményi egységek gazdagodtak tőle származó darabokkal.³³ A Galgócon 1945-ben államosított könyvtári állomány egy része – a kötéstáblákból ítélve – eredetileg a Migazzi családé volt.³⁴ A kastély szobáiban függtek – többek közt – Migazzi-portrék.³⁵ Franz Anton Maulbertsch Migazzi püspök megbízásából készített váci

11. Trónoló Madonna szentekkel, 1510–1520 körül
Pozsony, Slovenská národná galéria, ltsz. O 335
(https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNGO_335)

freskójának olajvázlata sem juthatott volna a Migazzi család közvetítő szerepe nélkül Galgórcra.³⁶ Ezek esetében eddig is természetesnek tűnt, hogy Migazzi Irma örökségéből származnak. Azok a kastély berendezésé-

28 MARKÓ 1912 (ld. 7. j.), Balogh Rudolf fotóival.

29 MARKÓ Miklós: A cseh megszállás és Galgóc vára. *Ország-Világ*, 40. 1919. február 16. 8. sz. 85.

30 *A Rákóczyak ötvösműkincsei / Die Goldschmiedekunstschätze der Fürsten Rákóczy*. Budapest, Ernst Múzeum, 1930.

31 A tárgyalások menetét részletesen dokumentálta: Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Adattár, Főig. iratok, 79/1935. Az adományozásra 1938. február 10-én került sor, a szerződést azonban csak jóval később, 1943. május 24-én írta alá a múzeum nevében Zichy István főigazgató, valamint Erdődy Vilmos. *Uo.* 34/1940. Az iratokban nem említik, de Erdődy László visszaemlékezése szerint az adományozás feltétele az örökösödési illeték elengedése volt. *Vö. BUBRVÁK 2013a (ld. 4. j.) 344, 1000. j.*

32 „A belüli gyönyörű várkastély restaurálásának stilszerű munkálatait a kastély művészlelkületű urnöje, a Marczibányi és Migazzi grófi családnak utolsó ivadéka, Migazzi Irma grófnő tervezte, aki maga is nem mindennapi tehetséggel forgatja az ecsetet.” N. N. [MARKÓ Miklós]: A gróf Erdődy-család négy százéves jubileuma. *Séta a galgóczi műkincsek közt. Pesti Napló*, 64. 1913. december 21. 301. sz. 35.

33 BUBRVÁK 2013a (ld. 4. j.) 239–240.

34 Az államosítás során keletkezett iratanyagban a könyvanyagot

következetesen Erdődy–Migazzi–könyvtárként említik. APŰSR, PO, šk. 36. no. 160.751/46, 169.729/46. Az eredetileg mintegy 20 000 kötetesre becsült könyvtárból 8210 kötetet konfiskáltak, közülük 6569 darab még azonosítható a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban. Juraj ECKER: *Dejiny Univerzitetnej knižnice v Bratislave 1919–1985*. Bratislava, Univerzitná knižnica, 1994. 136–137. A Galgócon őrzött könyvanyag legfeljebb negyede lehetett Migazzi-eredetű: Borovszky Samu 1903-ban az akkor még Aranyosmaróton lévő Migazzi hitbizományi könyvtárat 5000 kötetesre becsülte. (Borovszky Samu: *Bars vármegye*. Budapest, Apollo Irodalmi Társaság, 1903. 203.) Ez a Migazzi érsek által hátrahagyott könyvtár töredéke volt: már az 1866-os hitbizományi revízió is rögzítette, hogy a megelőző évtizedekben „a könyvtár minden felügyelet és különös helyiség nélkül lévén” annyira hiányossá vált, hogy elvesztette értékét, s ezért a hitbizományi várományosok eltekintenek annak leltározásától. Az irat kelt: Aranyosmarót, 1866. február 20. ÖStA, HHStA, FAE, o. S. IX. Kt. 123.

35 Ld. előző jegyzet, valamint Ingrid ŠTIBRANÁ: Neznáma skupinová podobizeň rodiny Migazzi. *Galéria – Ročenka SNG*, Bratislava, 2003. 79–88; Peter NOVOSIEDLÍK: Sporný portrét Barbary de Prato. *Genealogicko-heraldický hlas*, 16. 2006. 1. 29–34.

36 Pozsony, Slovenská národná galéria, ltsz. O 1801.

12a–b. Albrecht Dürer metszete után: *Bemutató a templomban / Szent Otília*, 1519
Pozsony, SNG. Itsz. O 1807/a-b. (https://www.webumenia.sk/dielo/SVK:SNG.O_1807-a, b)

nek átlagszínvonalából messze kiemelkedő festmények pedig, amelyeknél szintén felmerülhetett a Migazzi-eredet (pl. Domenico Tintoretto: *Fiatal férfi képmása*),³⁷ eddig nem tűntek többnek szórványeseteknél. Mindezek az adatok tehát nem tették szükségessé, hogy egy nagyobb műgyűjtemény idekerülésével számoljunk.

Az Erdődy Vilmos hagyatékából előkerült iratok és fényképek ismeretében viszont úgy gondolom, Migazzi Irma hozzájárulása a galgóci összképhez az eddig feltételezettnél nagyobb volt. A most kirajzolódó „másik”

Erdődy-gyűjtemény vélhetően teljes egészében az ő örökségéből, feltételezésem szerint Aranyosmarótról származott.

Az aranyosmaróti uradalmat a műpártolóként, műgyűjtőként is ismert Migazzi Kristóf Antal (1714–1803) bécsi érsek és váci püspök vásárolta meg 1779-ben.³⁸ A birtokra 1782-ben elsőszülöttségi hitbizományt alapított, meghozzá a szokásoktól eltérően oly módon, hogy a fiág kihalása esetén a leányág öröklését is lehetővé tette.³⁹ Ez lépett életbe Migazzi Vilmos (1830–1896) halá-

³⁷ Pozsony, Slovenská národná galéria, Itsz. O 1818.

³⁸ Életrajzról: Coelestin WOLFGANG: *Christoph Anton Kardinal Migazzi*, Ravensburg, 1897; Christoph Anton Graf Migazzi. In: Franz LOIDL–Martin KREXNER: *Wiens Bischöfe und Erzbischöfe*. Wien, Verlag Dr. A. Schendl, 1983. 66–67.

³⁹ A Migazzi-hitbizomány alapítólevele kelt: Bécs, 1782. december 16. 1793. január 1-én kelt végrendeletének 14. pontja rendelkezett arról, hogy az elsőszülöttségi hitbizomány – a fiág kihalása esetén – a leányágot is megilleti. Ezekről kivonatos másolatok: ÖStA, HHStA, FAE, o. S. IX. Kt. 123.

lakor, akinek négy lánya közül a legidősebb, Irma kapta a hitbizományt. Migazzi Irma mintegy két évtizeden át irányította az uradalmat, de végül 1918-ban a királyi törvényszék hozzájárulásával felparcelláztatta és eladta a birtokot.⁴⁰ Az Aranyosmaróton lévő könyvtárat és műtárgyakat legkésőbb ekkor Galgócra kellett szállítania.

Mindez persze egyelőre alig több családtörténeti adatokra alapozott spekulációnál. A tanulmány tervezett második részében kísérlem meg bizonyítani egyrészt, hogy Migazzi érsek valóban Aranyosmaróton tartotta a képtárát (és nem, ahogy eddig feltételeztük, Bécs-

ben),⁴¹ másrészt, hogy Migazzi Irma valóban Galgócra szállíttatta a gyűjteményt az 1910-es években, illetve azt, hogy az Erdődy Vilmos által az 1930-as években eladott vagy eladni kívánt műtárgyak tényleg ebből a kollekciónál származtak. Ott tárgyalom a tanulmány első részében említett művek lehetséges provenienciáját és későbbi sorsát, a velük kapcsolatba hozható, de nem az Erdődy család tulajdonából elszármazott műtárgyakat, a Migazzi-gyűjtemény létrejöttének és széthullásának történetét, valamint az érseki gyűjtemény további, újonnan azonosított darabjait.

Függelék

1. Emlékeztető Erdődy Vilmos és Theodor Fischer szóbeli megállapodásáról, Bécs, 1934. december 5.

Gedächtnisprotokoll

aufgenommen am 5. Dezember 1934 vor den endesgefertigten Zeugen in Wien.

Es erscheinen Herr Dr. Wilhelm Graf Erdödy (im Folgenden der Verkäufer genannt) in Hlohovec, derzeit in Wien und Herr Theodor Fischer, Gallerie Fischer, (im Folgenden der Käufer genannt) in Luzern, derzeit in Wien und treffen nachstehende mündliche

Vereinbarung

I. Die Parteien haben die in Hlohovec befindlichen Bilder des Verkäufers besichtigt und darüber die beiden diesem Gedächtnisprotokoll angeschlossenen Listen I und II verfasst. Von den Bildern wurden Photographien hergestellt, von denen sich je eine Kopie im Besitz der beiden Parteien befinden.

II. Der Verkäufer verkauft an den Käufer die in der Liste I befindlichen Bilder nämlich

3 Krieger (Photo 1, 2 und 3)

1 Altarbild dreiteilig (Photo 4 und 5)

1 Goldgrundbild mit 2 Frauen Mariae Heimsuchung darstellend (Photo 6)

um den vereinbarten und angemessenen Preis von 22.000.- sfrcs. bar.

III. Der Verkäufer gibt die in der Liste II aufgezählten Bilder dem Käufer zum kommissionsweisen Verkauf derart, dass der Käufer bis zum 30. Juni 1935 dem Verkäufer die in der Liste II. genannten Einzelpreise bar zu bezahlen hat oder die Bilder dem Verkäufer in natura zurückstellen muss. Der Käufer ist berechtigt nach seiner Wahl einzelne Stücke der Liste II auszuwählen oder sämtliche Stücke zu übernehmen. Auf Anrechnung dieser in der Liste II. verzeichneten Preise von zusammen 48.000 sfrcs. bezahlt der Käufer dem Verkäufer den Betrag von 10.000 sfrcs. Dieser Betrag gilt als Anzahlung auf die Werte der Liste II. Sie wird auf die vom Käufer niemals in barem rückzusetzen. Für diese Verrechnungen sind ausschliesslich die Listenpreise massgebend.

IV. Die Bezahlung sämtlicher Geldbeträge hat in Schweizer Francs in Zürich an den Verkäufer zu erfolgen. Nach Bezahlung der Beträge von 22.000 sfrcs. und 10.000 sfrcs. nach Punkt III sohin von zusammen 32.000 sfrcs. verpflichtet sich der Verkäufer sämtliche Bilder der Listen I und II dem Käufer oder einem von ihm bezeichneten gehörig legitimierten Vertrauensmann in Hlohovec derart zu übergeben, dass sie der Käufer auf eigene Rechnung und Gefahr aus dem gegenwärtigen Verwahrungsort zu bringen hat.

V. Sämtliche Kosten an Verpackung, Transport, Versicherung, Verwahrungsgebühren, Restaurationskosten,

⁴⁰ Az aranyosmaróti hitbizomány eladása már korábban is felmerült: Migazzi Irma először 1913 végén folyamodott előzetes engedélyért az aranyosmaróti királyi törvényszékhez, ám akkor elutasították. *Buda-pesti Hírlap*, 34. 1914. január 7. 6. sz. 10. Fél évvel később megkapta az előzetes engedélyt, a pozsonyi királyi ítélőtábla hozzájárulását is, de végül felsőfokon, a háborús helyzetre való tekintettel a kúria

elutasította a kérelmet. *Köztelek*, 24. 1914. július 11. 53. sz. 1894; *Az Újság*, 12. 1914. december 15. 317. sz. 11. 1918-ban újra benyújtotta a kérelmet, és ekkor meg is kapta az engedélyt. *Buda-pesti Közlöny*, 52. 1918. május 4. 103. sz. 14. és 1918. október 22. 241. sz. 11.

⁴¹ ENTZ Géza: *A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig*. Budapest, A szerző kiadása, 1937. 45–46.

Zölle, Abgaben und sonstige Spesen gehen zu Lasten des Käufers. Der Verkäufer hat dazu in keiner Weise beizutragen. Der Käufer verpflichtet sich die Gegenstände der Liste II ordnungsmässig zu verwahren und die Versicherung gegen sämtliche Risiken auf die Höhe der Preise der Liste II zu veranlassen. Ein Ersatz solcher Spesen und Kosten wird vom Verkäufer auch dann dem Käufer nicht geleistet, wenn die Bilder der Liste II zurückgestellt werden sollten. Die Rückerstattung dieser Bilder hat in Luzern an den Verkäufer zu erfolgen.

VI. Das Eigentum an den Bildern der Liste I geht mit Übergabe in Hlohovec an den Käufer über. Die Bilder der Liste II bleiben in Eigentum des Verkäufers. Der Käufer darf sie nur gegen Barzahlung weitergeben und muss beim Verkauf den Listenpreis sofort dem Verkäufer bar erlegen und ihm sämtliche Verkäufe sofort anzeigen. Ohne Zustimmung des Verkäufers dürfen die Bilder der Liste II nicht der Verwahrung des Käufers gegeben oder ausserhalb der Schweiz gebracht werden.

VII. Der Verkäufer haftet nicht für die Echtheit oder Zustand der Bilder. Diese wurden vom Käufer besichtigt.

VIII. Beider Teile verzichten diesen Vertrag wegen etwaiger Verletzung über die Hälfte des wahren Wertes anzufechten.

IX. Vor Bezahlung des Betrags von 32.000 sfrcs. ist der Verkäufer nicht verpflichtet die Bilder in Hlohovec zu übergeben.

X. Die Preise sind in Schweizer Francs nach dessen derzeitigen Geldwert gerechnet. Bei Änderung des Kurses oder Wertes des Schweizer Franken sind die hier errechneten Beträge nach dem Londoner Geldkurs umzurechnen und zu erhöhen.

XI. Etwaiger von diesem Gedächtnisprotokoll vorzuschreibende Gebühren treffen denjenigen Teil, der die Vorschreibung insbesondere durch Bestreitung des Textes veranlasst hat.

XII. Verkäufer und Käufer erklären, dass diese Vereinbarung ihrem wahren Willen entspricht und ersuchen die gefertigten Zeugen dies durch dieses Protokoll festzuhalten.

Wien, am 5. Dezember 1934.

August Mayer, Wien VI., Gumpendorferstr. 60/1 – m. p. als Gedächtniszeuge

Dr. Ferdinand Spitzer, I., Stubenring 14 – m. p. als Gedächtniszeuge

Mellékletek:

Liste I.

[*ceruzás bejegyzés a lap tetején: 100 Schweizer frcs = 173 Schilling / 1 Schilling = 5 Kč*]

3 Krieger Photo 1, 2 und 3

1 Altar dreiteilig Photo 4 und 5

1 Goldgrundbild mit 2 Frauen darstellend Mariae Heimsuchung Photo 6

vereinbarter Gesamtpreis sfrcs. 220.000.–

August Mayer m. p.

Dr. Ferdinand Spitzer m. p.

[*ceruzával: 5 Bilder um 22000 schweizer frcs = 38060 oesterr. Schilling = 190.300 Kč / 1 Bild um 4400 schweizer frcs = 7612 oesterr. Schilling = 38.060 Kč*]

Liste II.

1. Enthauptung der heil. Katharina – sfrcs. 15.000

2. Predella zerschnitten (a, b) datiert 1515 heil. Gregor und betende Nonnen mit Männergruppe – 10.000

3. a und b Donauschule mit Goldgrund Geburt und Darbringung im Tempel – 10.000

[*mellette ceruzával: übernommen durch Fischer*]

4. Bild Gregor Messe mit Altar – 5.000

5. dalmatinisches Bild, Madonna auf Thron – 3.000

6. Darbringung im Tempel nach Dürer Stich – 3.500

[*az 5. és 6. tétel mellett ceruzával: Galgócز geblieben*]

7. (ohne Photo) Bild mit der Darstellung aus der heiligen Schrift – 1.500

[*mellette ceruzával: bei Fischer*]

August Mayer m. p.

Dr. Ferdinand Spitzer m. p.

2. Theodor Fischer és Erdödy Vilmos megállapodásának módosítása, Bécs, 1935. június 14.

Im Nachhange zu dem Übereinkommen vom 5. Dezember 1934 wird zwischen den Herren Dr. Wilhelm Graf Erdödy und Theodor Fischer am heutigen Tage folgendes festgestellt:

Die Übernahme der Bilder aus Liste I ist ordnungsgemäss durchgeführt und erledigt. Aus der Liste II hat Theodor Fischer das Bild Nr. 3 A und B Donauschule mit Goldgrund, Geburt und Darbringung im Tempel im einverständlichen Betrage von sfrcs. 10.000.- übernommen und damit seine Verpflichtung erfüllt.

Die Bilder 5 und 6 in der Liste II wurden Herrn Theodor Fischer überhaupt nicht übergeben und sind bei Dr. Wilhelm Graf Erdödy verblieben. Herr Theodor Fischer erhebt auf diese beiden Bilder keinen weiteren Anspruch, so dass Graf Erdödy hinsichtlich dieser beiden Bilder frei verfügen kann.

Die Bilder 1, 2, 4 und 7 der Liste II befinden sich in Verwahrung des Herrn Theodor Fischer in Luzern.

Der Schweizer Einfuhrzoll für diese Bilder im Betrage von ca. 60 bis 70 sfrcs. wurde inzwischen von Herrn Theodor Fischer bezahlt. Über diesen Betrag hat noch eine Verrechnung zwischen den beiden Herren stattzufinden.

Die im Protokoll vom 5. Dezember 1934 in Punkt 3. genannte Frist vom 30. Juni 1935 wird einverständlich auf den 31. Oktober 1935 erstreckt und behält Herr Theodor Fischer bis dahin die Bilder zum kommissionsweisen Verkauf. Soweit die Bilder unverkäuflich sind, hat sie Graf Erdödy in der Zeit vom 1. November bis 31. Dezember 1935 von Herrn Theodor Fischer in Luzern zu übernehmen.

Wien, am 14. Juni 1935.

3. Erdödy Vilmos levele a müncheni Alte Pinakothek vezetőségének, Bécs, 1939. április 14.

Wien. 14. April 1939

I. Schottengasse 7.

An die Direktion der Alten Pinakothek
in München

Durch Zufall habe ich erfahren dass Sie einige Bilder die aus meinem Besitz stammen durch Theodor Fischer Luzern erworben haben und zwar: Drei Bilder von Bernhard Strigel (1460–1528). Schlafender Landsknecht / Grabwächter, sie gehörten mit einigen Gegenständen zu einem heiligen Grab. Da Theodor Fischer sich ausserdem seinerzeit noch für weitere vier Bilder interessierte beehre ich mich beiliegend die Photos dieser Bilder beizuschließen und frage gleichzeitig an ob Sie vielleicht auch für diese Bilder Interesse hätten da dieselben noch bei mir greifbar wären. Theodor Fischer hat diese Bilder seinerzeit nachfolgend benannt:

A/ Enthauptung der Katharina von Kranach

B/ Die beiden Predellen: 1. der hl. Gregor datiert 1515, und 2. betende Nonnen

C/ Die Messe Gregors mit Altar

D/ ohne Photo: Darstellung aus der hl. Schrift

Ihrer geschätzten Antwort entgegensehend ersuche ich die beigeschlossenen 4 Bilder mit gütigst rückerstatten zu wollen.

Achtungsvoll

The “Other” Erdődy Collection

The Gallery in Galgóc (Hlohovec) of Christoph Anton Migazzi, Bishop of Vác and Archbishop of Vienna I.

In the second half of the 1930s, a large quantity of Late Gothic panel paintings from Erdődy Castle in Galgóc (Hlohovec) found their way onto the international art market. The provenance of these works is unknown, and they were not documented in the family's possession in earlier periods; even today, researchers – with a few exceptions – do not link them to the Erdődy family. Some of the paintings were bought from Vilmos Erdődy by the Swiss art dealer Theodor Fischer, who sold them on at different auctions between 1935 and 1937. Among them, three *Sleeping Soldier* paintings by Bernhard Strigel were acquired via exchange by the Alte Pinakothek in Munich, a triptych attributed to Jan de Beer passed through a private collection before joining the Musée des Beaux-Arts in Montreal, and a *Visitation* dated to around 1380 is still in private hands today.

Fischer also purchased two panels from an erstwhile winged altarpiece, which research dates to around 1430–40 and places in the circle of the Master of the Saint Andrew Altarpiece of Vienna. These were in a private collection in Germany before they were acquired by the Wien Museum in Vienna in 1985. Of the paintings that remained unsold to Fischer, Erdődy succeeded in selling two predella panels painted in 1515 (in Vienna), while the others were returned to Galgóc, where they were nationalised in 1945. Some of these entered the Slovak National Gallery in Bratislava immediately, while others (such as two

further panels from the aforementioned winged altarpiece) only arrived there after a delay of several decades.

In the first part of this study, by publishing archive sources and presenting archive photographs, I argue that the works originated from the collection of Christoph Anton Migazzi, Archbishop of Vienna, which were later inherited by Irma Migazzi, wife of Imre Erdődy. They were once kept in Aranyosmarót (Zlaté Moravce) Castle, which was bought and furnished by the archbishop in 1779, and were transferred shortly before 1918 to Galgóc, when Irma Migazzi liquidated the fee tail estate in Aranyosmarót.

In the planned second part of this study, I shall prove, firstly, that Archbishop Migazzi did in fact keep his picture gallery in Aranyosmarót (and not, as has hitherto been assumed, in Vienna), and secondly, that Irma Migazzi had the artworks transported from there to Galgóc in the 1910s, and that the works sold (or offered for sale) by Vilmos Erdődy in the 1930s did indeed originate from the Migazzi collection. There I will discuss the possible provenance and later fate of the works mentioned in the first part of the study, the artworks that can be linked to the Erdődy family but which did not originate from their ownership, the history of how the Migazzi collection was created and dispersed, and some additional, recently identified pieces from the archbishop's collection.

TÁRGYSZAVAK

Erdődy Vilmos, Theodor Fischer, Migazzi Irma, Migazzi Kristóf váci püspök és bécsi érsek, Bernhard Strigel, Aranyosmarót, Galgóc, műgyűjtés

KEYWORDS

Vilmos Erdődy, Theodor Fischer, Irma Migazzi, Christoph Anton Migazzi, Bishop of Vác and Archbishop of Vienna, Bernhard Strigel, Zlaté Moravce, Hlohovec, art collecting